

УДК [334.722.1+336]:005.336.2]:373.5.091.2

THE PLACE AND ROLE OF KEY COMPETENCE "ENTREPRENEURSHIP AND FINANCIAL LITERACY" IN THE CONTENT OF TECHNOLOGIES OF BASIC SECONDARY EDUCATION**МІСЦЕ ТА РОЛЬ КЛЮЧОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ «ПІДПРИЄМЛИВІСТЬ ТА ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ» У ЗМІСТІ ТЕХНОЛОГІЙ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ****Berbets V.V. / Бербец В.В.***Ph.D. in Ped. S., A. P./к.пед.н., доцент*

ORCID: 0000-0003-2798-9210

*Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, Sadova, 2, 20300**Уманський державний педагогічний університет**імені Павла Тичини, Умань, Садова, 2, 20300***Vasylevska T.I. / Василевська Т.І.***Teacher of Labour Education/вчитель трудового навчання та технологій**Lyceum of Dmitrushky Uman District Cherkasy Region**Village of Dmitrushky, Dmitrushky, Petropavlivska, 15, 20332**Дмитрушківський ліцей Дмитрушківської сільської ради**Уманського району Черкаської області, Дмитрушки, Петропавлівська, 15, 20332*

Анотація. В роботі розглядається сутність ключової компетентності «Підприємливість та ініціативність» у процесі технологічної підготовки учнів базової середньої школи під час уроків технологій, описано методологічне підґрунтя її реалізації в освітньому процесі. Базуючись на дослідженні сучасного стану формування ключової компетентності «Підприємливість та ініціативність» сфокусовано увагу на сутності підприємливості та ініціативності як якості особистості, оптимізовано та систематизовано класифікацію методів та прийомів навчання, які сприяють реалізації цілей формування вищезазначеної компетентності. Окрім того, запропоновано методичні рекомендації щодо реалізації запропонованої класифікації методів та прийомів у педагогічній діяльності учителя технологій закладів загальної середньої освіти.

Ключові слова: компетентність, підприємливість, ініціативність, уроки технологій, базова середня освіта.

Вступ.

Традиційно завданням закладів загальної середньої освіти визначалася система знань, умінь та навичок, які мав опанувати випускник. З огляду на сучасні реалії та соціальні запити такий підхід виявляється недостатнім, соціуму необхідна молодь, готова долучитися до подальшої професійної та суспільної діяльності, здатні практично розв'язувати життєві та професійні проблеми, що постають перед ними та суспільством в цілому.

Рівень освіченості, особливо в сучасних реаліях, не визначається обсягом знань, їх енциклопедичністю. Із позиції компетентнісного підходу рівень освіченості визначається здатністю розв'язувати виклики різної складності на основі наявних знань, сформованих вмінь та переконань. Компетентнісний підхід все ж базується на системі знань, але він акцентує увагу на здатності використовувати засвоєні знання у професійній діяльності.

Змістові аспекти формування підприємницької компетентності та методичні засади економічної освіти школярів розкриваються у наукових

працях багатьох вітчизняні науковці у тому числі В. Загрівого, О. Камишанченко, Г. Ковальчука, В. Мадзігона, А. Нісімчук, Н. Ничкало, Л. Новікової, Н. Пасічник, О. Шпак, Н. Юрчук.

З огляду на вищезазначене метою нашої публікації є визначення сутності ключової компетентності «Підприємливість та ініціативність» та розробка методичних рекомендацій щодо формування вищезазначеної компетентності.

Основний текст.

Економічна підготовка, є важливою складовою підготовки школярів до подальшого продуктивного професійного життя, формує в них економічну свідомість, вміння аналізувати результати власної праці і знаходити резерви збільшення її ефективності. Вона сприяє залученню підлітків, які невдовзі розпочнуть свою трудову діяльність, до організації суспільного виробництва і творчої співпраці у трудовому колективі. Від рівня підготовки школярів до високовиробничої творчої праці, розвитку в них економічного мислення багато в чому залежить формування в них бережливості, поваги до результатів суспільної праці, виховання почуття задоволеності працею.

Саме тому зорієнтованість системи шкільної освіти на накопичення системи знань та їх засвоєння, яку використовували упродовж попередніх десятиліть, в умовах реформування освітнього процесу сьогодні перестає бути актуальною. Пріоритетним напрямом в освітньому процесі обрано компетентнісний підхід. Його, відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, визначають як спрямованість навчально-виховного процесу на досягнення результатів, якими є ієрархічно підпорядковані ключова, загальнопредметна та предметна (галузева) компетентності [3]. Компетентнісний підхід сприяє успішній адаптації учнів у соціумі, вирішенню ключових проблем сучасного життя, їх професійному самовизначенню. Отже, ключові компетентності є необхідними для життєдіяльності людини та пов'язані з її успіхом у суспільстві в умовах реформування.

Відповідно до загальноприйнятих у дидактиці та методиці навчання трактувань, можна зробити висновок, що ключові компетентності мають однаково важливу значущість, оскільки кожна з них може підготувати до успішного життя в цифровому суспільстві. Впровадження поняття ключових компетентностей дозволяє розв'язувати розповсюджену проблему, коли учні можуть добре опанувати систему теоретичних знань, але зазнають значних труднощів у практичній діяльності, що вимагає використання отриманих знань для розв'язання конкретних завдань або проблемних ситуацій. Сфери перелічених компетентностей частково взаємопов'язані. Аспекти, необхідні в одній галузі, доповнюють компетентності в іншій. Опанування основних мовленнєвих умінь, читання, письма, лічби, вміння та навички у сфері інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) є необхідною основою навчання. Вміння навчатися сприяє будь-яким іншим освітнім заходам. Важливим є формування також критичного мислення, креативності, ініціативності, вміння вирішувати проблеми, оцінювати ризики, приймати рішення та конструктивно керувати емоціями.

Навчання впродовж життя стало необхідністю для кожного громадянина. Питання формування ключових компетентностей чітко окреслено у документі «Рекомендації Європарламенту та Ради Європи «Ключові компетентності для навчання впродовж життя (Європейські орієнтири)»», де підкреслено важливість та доцільність навчання, його пристосованість до умов динамічного світу. Також у цьому документі виділено вісім основних ключових компетентностей: знання рідної мови; знання іноземних мов; математичні компетентності та базові науково-технічні компетентності; інформаційно-комунікаційні компетентності; уміння навчатися; соціальні та громадянські компетентності; ініціативність і підприємливість; культурна обізнаність та здатність до експресії [4].

Особливу роль у підготовці майбутнього покоління до подальшого життя відіграє формування у школярів готовності до інноваційної діяльності. Це означає, що разом з атестатом про середню освіту учні будуть отримувати розвинене критичне мислення, комунікативні навички та навички діяльності в команді. Це допоможе їм вдало побудувати власну кар'єру. У Концепції «Нової української школи» також виділяється десять ключових компетентностей, серед яких восьмою є підприємливість: уміння генерувати нові ідеї, ініціативи та втілювати їх у життя задля підвищення як власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства і держави [2]. Тому формування підприємливості та ініціативності як ключової компетентності, навчає підлітків нестандартно мислити, розвиває нетрадиційні здібності та вміння. До того ж, це створює можливості для розвитку економіки, забезпечує соціальну справедливість, вселяє впевненість у власних можливостях. Інакше кажучи, навчальний процес часто не заохочує дітей до того, щоб ризикувати і робити помилки, необхідні для формування винахідливості та ініціативності. У разі неординарного розв'язання будь-якої проблеми учні можуть зазнати невдачі та отримати досвід, що буде надихати їх, щоб стати творчим, винахідливим та ініціативними.

Підприємницька компетентність передбачає реалізацію здатності учнів: співвідносити власні економічні інтереси й потреби з наявними ресурсами, інтересами і потребами інших людей та суспільства; організувати власну трудову та підприємницьку діяльність і роботу колективу, орієнтуватися в нормах і етиці трудових відносин; аналізувати й оцінювати власні професійні можливості, здібності та співвідносити їх з потребами ринку праці; складати, здійснювати й оцінювати плани підприємницької діяльності та особисті бізнес-проекти; презентувати й поширювати інформацію про результати власної економічної діяльності та діяльності колективу [5].

Підприємливість – це риса особистості, засадами якої є установка на постійний пошук нових можливостей за межами наявних ресурсів, саморозвиток та самореалізацію, ефективна діяльність в умовах невизначеності. Її результатом стає створення та реалізація об'єктивно або суб'єктивно нових ідей, технологій і соціальних проектів. Підприємлива особистість наділена творчим потенціалом, здатністю до інновації та готовністю ризикувати, а також планувати та керувати проектами для досягнення поставленої мети. Це

допомагає людині зрозуміти суть власної діяльності та не упустити можливості досягти чогось, а також є фундаментом для оволодіння конкретними навичками та знаннями властивими тим, хто займається соціальною або комерційною діяльністю.

Перераховані вище функції реалізуються у навчально-виховному процесі, зокрема на навчальних заняттях з технологій, через інтеграцію підприємництва у зміст та парадигму навчання. Інтегрованість змісту технологій – важливий чинник творення підприємницької компетентності, як, й інших ключових компетентностей в школярів. Традиційне шкільне життя поділено на предмети з їхніми окремими об'єктами вивчення, методами та вимогами. Вони формують в учнях хибну картину світу, який нібито складається з ізольованих комірок, де все відбувається за окремими ізольованими законами.

Змодельовати такий світ допоможуть інтегровані навчальні заняття. Ідеально, коли на таких заняттях працюють два вчителі (наприклад, технологій та економіки), однак це не є обов'язковою умовою. Зрозуміло, що в національній системі освіти його можна зреалізувати лише у виняткових випадках (на показових «відкритих» заняттях). Важливо продемонструвати, як інтегрувати підприємницьку складову у зміст будь-якого предмета без обов'язкової участі вчителя-предметника. Для цього потрібно декілька умов, серед яких «проблемність» завдань на уроці. Саме такий чинник стимулює дискусію, обговорення, пошук різних джерел інформації, зіткнення думок та переконань. Проблемна ситуація стає основою міжпредметних навчальних проектів, інтерактивних вправ, рольових ігор. Проблемність змісту є однією з передумов інтегрованого заняття, що показує учням потребу комплексного підходу до вивчення теми [6].

Учителів, як доведено педагогічною практикою, у досягненні цілей сприяє застосування різноманітних методів та прийомів навчання. Їх можна згрупувати залежно від визначених цілей освітнього процесу:

- методи, інноваційні навчальні технології – кейс-метод, проектна діяльність, робота в малих групах, експертні оцінки, проблемні завдання;
- методи, навчальні технології – лекція, розповідь з презентаційним супроводом, робота в парах, самостійна робота, самооцінка та взаємооцінка, різнорівневі завданнями, а також демонстрація
- методи, що формують вміння аналізу та синтезу інформації, критичного мислення, формулювання оціночних суджень та висновків, систематизації фактів. Для реалізації цього виду цілей доцільно використовувати: SWOT-аналіз, мозковий штурм, представлення результатів предметно-перетворювальної діяльності, і робота з джерелами інформації;
- методи, що забезпечують формуванню моральних якостей а саме: відповідальності, професійної гідності, а також прийняттю обґрунтованих рішень. Корисними для нас будуть: робота в групах, рольова гра, методи дискусії (дебати, дискусія на бали, мета план тощо);

– методи, що розвивають здібності та нахили, а саме: просторову уяву, моторику, гнучкість розуму: моделювання, коло ідей, ментальні карти.

Однак інтегроване навчальне заняття з технологій неможливе без вмотивованого і підготовленого вчителя, який розуміє важливість інтегрованих підходів і може стати для учня багатопрофільним експертом. Звісно, «проявити» підприємницьку сутність на деяких заняттях простіше, ніж на інших. Головне, щоб учитель технологій усвідомлено підходив до цієї потреби.

Не всі теми, які розглядають на навчальних заняттях з технологій, можна подати крізь призму змісту, що формує підприємливість. Підприємницьку компетентність і фінансову грамотність можна розвивати через відповідні форми навчальної діяльності, тобто через ті методи, що спонукатимуть учня бути ініціативним, активним, комунікабельним, відповідальним, передбачливим, відважним. Ці форми відображають новий діяльнісний підхід до навчально-виховного процесу, що має замінити трансляторне навчання. Також необхідно враховувати, що не всі учні здатні бути такими. Тому необхідно звертати особливу увагу на пасивних, замкнених, несміливих учнів, враховуючи їх індивідуальні особливості [6].

Висновки.

Таким чином, розглянуті нами аспекти формування ключової компетентності «Підприємливість та ініціативність» у процесі технологічної підготовки учнів базової середньої освіти необхідно зреалізувати компетентнісний підхід до навчально-виховного процесу для формування ключових компетентностей, що є обов'язковою умовою сучасного учасника суспільства. Нами доведено, що особлива роль належить таким компетентностям, як ініціативність, підприємливість та фінансова грамотність. Їх формування та розвиток створює можливості для розвитку економіки, забезпечує соціальну справедливість, вселяє впевненість особистості у власні можливості.

Література:

1. Європа 2020: стратегія розумного, стійкого і всеосяжного зростання: рекомендація Федерації роботодавців автомобільної галузі України. 2014. URL:

<http://fra.org.ua/uploads/media/file/0001/01/85c65ab6bada07f232e264f4d68d79ac8c9ee1a4.pdf>. (дата звернення: 20.05.2022)

2. Концепція «Нова українська школа» / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (дата звернення: 19.05.2022).

3. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 23 листоп. 2011 р. № 1392 URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/24-2004-%D0%BF>. (дата звернення: 11.05.2022)

4. Про основні компетенції для навчання протягом усього життя: рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС). : URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_975. (дата звернення: 13.05.2022)

5. Уроки з підприємницьким тлом: [навчальні матеріали] / за заг. ред. Е. Бобінської, Р. Шияна, М. Товкало. Варшава: Сова, 2014. 398 с.

6. Цина А. Ю. Економічне, екологічне та маркетингове обґрунтування учнями об'єкта проектування як фактор формування конкурентно-спроможної особистості. *Формування конкурентно-спроможної особистості на уроках трудового навчання і технологій: метод.-практичний посібник* / [упоряд. В. Чемшит]. Полтава: ПОППО, 2009. С. 23-26.

***Abstract.** The article considers the essence of the key competence "Entrepreneurship and initiative" in the process of technological training of primary school students during technology lessons, describes the methodological basis for its implementation in the educational process. Based on research of the current state of formation of key competence "Entrepreneurship and initiative" attention is focused on the essence of entrepreneurship and initiative as a quality of personality, optimized and systematized classification of teaching methods and techniques that contribute to the goals of the above competence. In addition, methodological recommendations on implementation of the presented classification of methods and techniques in the pedagogical activities of teachers of technology of general secondary education are proposed.*

***Key words:** competence, entrepreneurship, initiative, technology lessons, basic secondary education.*

Стаття відправлена: 25.05.2022 р.

© Бербец В.В.